

ЕКОНОМІЧНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

©2022 ДМИТРИШИН Л. І., ГАВДЕЙ С. В.

УДК 332.1:338.48
JEL: L83; O10; Z30; Z31; Z32

Дмитришин Л. І., Гавдей С. В. Економічне та організаційне забезпечення розвитку туристичного сектора України

Метою статті є адаптація світового досвіду підтримки галузі туризму в умовах пандемії та розробка методики економічного та організаційного забезпечення розвитку туристичного сектора України. Аналіз світового досвіду вказує на такі пріоритетні сфери політики підтримки туристичного сектора, як захист працівників туристичної індустрії, фіскальна підтримка та забезпечення ліквідності туристичних об'єктів. При цьому інструменти економічного й організаційного розвитку туристичного сектора включають баланс інтересів туриста та туристичного сектора, підтримку малих і середніх підприємств у туристичному секторі, формування механізмів відновлення туристичного сектора. Домінуючою тенденцією в туристичній галузі залишається оцифрування туристичних послуг і перенесення значної частини рекламної діяльності до глобальної мережі Інтернет. Зміщуються акценти на забезпечення сталого розвитку, пов'язаного із захистом навколишнього середовища та клімату. Актуальними видаються заходи, пов'язані з просуванням нових туристичних послуг у контексті формування цілісного образу країн чи регіонів, забезпечення якісних робочих місць у туристичному секторі як протидії високій плинності працівників та проблемі сезонності послуг. Аналіз ситуації в туристичному секторі вказує на актуалізацію переходу до місцевих і регіональних цінностей. Зважаючи на те, що в Україні туристичний сектор представлений в основному малими та середніми підприємствами, запропоновано низку заходів щодо підтримки саме таких підприємств, включно зі схемою державних туристичних ваучерів; державної фінансової підтримки підприємств; удосконалення нормативних правил, що регулюють туристичний бізнес; оптимізацією карантинних заходів безпеки і створенням спеціальної онлайн-платформи підтримки підприємств туристичного сектора. Основна увага приділяється розробці системних рішень для малих і середніх підприємств туристичного сектора, враховуючи їх критичну роль у вирішенні проблем зайнятості та розвитку інновацій.

Ключові слова: туристичний сектор, економічне та організаційне забезпечення, інструменти підтримки та розвитку.

Табл.: 2. **Бібл.:** 13.

Дмитришин Леся Ігорівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1842-8112>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2031929/lesia-dmytryshyn/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=56607390700>

Гавдей Світлана Володимирівна – аспірантка кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: gavdejsvitlana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5639-5625>

UDC 332.1:338.48
JEL: L83; O10; Z30; Z31; Z32

Dmytryshyn L. I., Havdei S. V. The Economic-Organizational Provision for the Development of Ukrainian Tourism Sector

The article is aimed at adapting the world experience in terms of supporting the tourism industry in the context of the pandemic and developing a methodology for economic-organizational provision for the development of the tourism sector of Ukraine. The analysis of world experience indicates such priority spheres of policy to support the tourism sector as protection of tourism industry workers, fiscal support and provision for liquidity of tourist facilities. At the same time, the instruments for the economic-organizational development of the tourism sector include the balance of interests of every tourist in particular and tourism sector in general, the support of small and medium-sized enterprises in the tourism sector, the formation of mechanisms for the renovation of tourism sector. The dominant tendency in the tourism industry remains the digitization of tourist services and the transfer of a significant part of advertising activities to the global network Internet. The emphases on ensuring sustainable development related to environmental protection and climate are shifting. The measures related to the promotion of new tourist services in the context of the formation of a holistic image of countries or regions, provision for high-quality jobs in the tourism sector as counteraction to high turnover of workers and the problem of seasonality of services appear to become relevant. An analysis of the situation in the tourism sector indicates the actualization of the transition to local and regional values. Taking into account the fact that in Ukraine the tourism sector is represented mainly by small and medium-sized enterprises, a number of measures are proposed to support such enterprises, including the scheme of the State-issued tourist vouchers; the State-based financial support of enterprises; improvement of regulations governing the tourism business; optimization of quarantine security measures and the creation of a special online platform for supporting tourism sector enterprises. The focus is on developing systemic solutions for small and medium-sized enterprises in the tourism sector, taking into account their critical role in solving employment problems and development of innovations.

Keywords: tourism sector, economic-organizational provision, support and development instruments.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 13.

Dmytryshyn Lesia I. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Cybernetics, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57 Shevchenka Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: lesia.dmytryshyn@pnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1842-8112>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2031929/lesia-dmytryshyn/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=56607390700>

Havdei Svitlana V. – Postgraduate Student of the Department of Economic Cybernetics, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57 Shevchenka Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: gavdejsvitlana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5639-5625>

Стрімке глобальне поширення COVID-19 спричинило те, що більшість країн на початку 2020 р. прийняли рішення закрити свої міжнародні кордони для всіх, крім необхідних, поїздки, а також запровадити регіональні та місцеві блокування. Наслідки пандемії стали особливо загрозливими для підприємств у сфері гостинності. Швидка розробка та впровадження протоколів безпеки мали вирішальне значення для стримування поширення вірусу. У більшості країн, включно з Україною, поєднання тимчасового тиску та величезної невизначеності призвели до масштабних обмежень, які були необхідними, але часто не враховували специфіку діяльності окремих галузей, зокрема й туристичного сектора.

Повернення міжнародної мобільності має вирішальне значення насамперед для сфери туризму. Тому аналіз світових практик країн, які запровадили політику від фінансування репатріації громадян і швидкого впровадження вакцинації до заохочення відпочинку туристів зі спрощенням візового режиму, додатковим страхуванням від COVID-19 і менш жорсткими умовами в'їзду, є важливим для прийняття управлінських рішень у туристичному секторі України.

Питанням підтримки туристичного сектора з боку урядових і неурядових організацій останнім часом присвячено багато аналітичних записок і звітів міжнародних організацій [1–4]. Крім того, з'являються й наукові праці, які досліджують окреслені питання, зокрема організаційно-економічні інструменти [5], заходи державного регулювання розвитку туризму [6; 7], світову практику підтримки туристичного сектора [8; 9]. Втім, комплексного підходу, спрямованого на розв'язання поставлених завдань, поки що висвітлено не було.

Метою статті є перейняття світового досвіду підтримки галузі туризму в умовах пандемії та розробка методики економічного й організаційного забезпечення розвитку туристичного сектора України.

Функціонування національної та світової економіки під час пандемії COVID-19 зумовило потребу в розробленні низки рекомендацій і висновків різноманітних міжнародних і вітчизняних організацій. Підготовлені документи мали на меті, у тому числі, ідентифікацію тих інструментів, які могли б сприяти підтримці та розвитку туристичного сектора.

Всесвітньою радою з подорожей і туризму (WTTC) у серпні 2020 р. було опубліковано звіт «WTTC Covid-19: Strong Policies» [3], в якому дана організація закликає уряди проводити політику, що буде безпосередньо підтримувати туристичний сектор у таких трьох сферах:

- ✦ захист працівників туристичної індустрії;
- ✦ фіскальна підтримка;
- ✦ підтримка ліквідності туристичних об'єктів.

На основі цих пріоритетних сфер політики WTTC низка країн оголосила про такі наміри, і на даний час вони ефективно реалізують політику в цій галузі. Зокрема, у Франції туристичний бізнес може

скористатися підтримкою для МСП, а їх працівники – доплатами до заробітної плати.

У серпні 2021 р. організацією WTTC опубліковано документ, в якому висвітлено приклади урядів, які впровадили практичну політику, щоб допомогти туристичному сектору: від фінансування репатріації громадян і швидкого впровадження вакцинації до заохочення туристів через спрощення візового режиму, додаткове страхування від COVID-19 та менш жорсткі умови в'їзду на кордоні [4]. Зокрема, Франція дозволила компаніям використовувати пандемію для посилення на форс-мажорні обставини та використовувати *Activité Partielle*. Усі працівники мають право на отримання й отримали від роботодавця 70% своєї заробітної плати.

У травні 2020 р. країни ЄС домовилися про рівень обмежень при в'їзді до ЄС громадян певних країн. Пакет Європейської Комісії з питань туризму та транспорту розробив систему кольорових кодів для класифікації країн і регіонів, виходячи з епідеміологічної ситуації. Хоча держави-члени зберігали свободу встановлювати власну політику обмежень, більшість із них дотримувалися Рекомендацій Європейської Ради, які надали більшої ясності туристичному сектору та споживачам.

У 2021 р. ЄС взяв на себе провідну роль у перевантаженні туристичного сектора, запровадивши свій цифровий сертифікат COVID (DCC). Це перший глобальний приклад того, як багато країн співпрацювали над створенням системи перевірки статусу COVID-19, що є загальним і повністю сумісним у всіх цих країнах [4]. Безкоштовний DCC – це цифровий доказ того, що особа має або була повністю вакцинована проти COVID-19, отримала негативний результат тесту на COVID-19 або одужала після захворювання. Швидкому впровадженню DCC сприяло тісне партнерство з ключовими зацікавленими сторонами, такими як авіакомпанії та аеропорти, туроператори. З 1 липня 2021 р. громадяни та резиденти ЄС змогли отримати свій DCC і перевірити його в усіх державах – членах ЄС. Отже, їх було звільнено від тестування й усунено обмеження у вільному пересуванні.

Проведений аналіз передових світових практик підтримки галузі туризму в умовах пандемії показав, що інструменти економічного й організаційного розвитку туристичного сектора можна умовно поділити на три групи [10]:

1. Баланс інтересів туриста та туристичного сектора.
2. Підтримка малих і середніх підприємств (МСП) у туристичному секторі.
3. Формування механізмів відновлення туристичного сектора.

У *табл. 1* наведено заходи підтримки туристичного сектора в країнах з найбільшими туристичним трафіком і доходом від туризму під час пандемії коронавірусу.

Економічне та організаційне забезпечення розвитку європейського туристичного сектора

Інструменти	Країна										
	Франція	Італія	Німеччина	Греція	Ісландія	Португалія	Болгарія	Литва	Хорватія	Польща	Словаччина
1. Баланс інтересів туриста та туристичного сектора											
Оптимізація карантинних заходів безпеки	+	+	+		+	+		+	+	+	+
Програма туристичних ваучерів					+					+	
Компенсація заробітної плати працівникам	+	+					+				+
Зміна умов скасування та бронювання подорожей	+									+	
Створення галузевих комісій з туризму, оновлення Дорожньої карти	+			+					+		
Відтермінування збору низки податків		+		+		+			+	+	
2. Підтримка МСП у туристичному секторі											
Фінансова підтримка МСП	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Створення спеціального інвестиційного фонду	+	+	+								
Фінансування скасованих бронювань	+										
Банківські та страхові гарантії				+		+			+	+	+
Створення спеціальної онлайн-платформи підтримки МСП										+	
3. Формування механізмів відновлення туристичного сектора											
Удосконалення Національної туристичної стратегії	+	+	+						+	+	+
Розвиток туристичної інфраструктури	+	+									
Надання високоякісних послуг через навчання та освіти	+		+			+				+	+
Оцифрування туристичних послуг	+	+	+			+			+	+	+
Покращення методології збору статистичної інформації						+					
Класифікація готелів	+	+									
Удосконалення нормативно-правової бази та державно-приватного партнерства	+		+								
Просування менш популярних регіонів країни серед туристів		+								+	+
Просування внутрішнього туризму											+

З наведених узагальнень у табл. 1 і проведеного вище аналізу можна зробити такі висновки. Найважливішою тенденцією в туристичній галузі є оцифрування туристичних послуг. Це явище приводить до перенесення значної частини рекламної діяльності до Інтернету, а також зростає значення т. зв. «ринку думок», що, своєю чергою, змушує МСП у цьому секторі піклуватися про якість наданих послуг.

Очікування споживачів туристичного сектора також змінилися, що стає все більш помітним в індивідуалізації попиту, отриманні *luxury*-послуг, або послуг з унікальним, екзотичним досвідом. Усе більше робиться наголос на сталому розвитку місцевості, пов'язаному із захистом навколишнього середовища та клімату. Дуже важливо, що туризм шляхом розвитку галузі все більше стає орієнтованим на потреби людей похилого віку. Найпопулярнішими й ефективними інструментами підтримки в цьому секторі є заходи, пов'язані з просуванням туристичних послуг у країнах, а також з формуванням цілісного образу країн або регіонів. Однаково важливо, але набагато складніше забезпечити якісні робочі місця в секторі як протидію високій плинності працівників та сезонності послуг. Варто зауважити, що ці явища є проблемою в усіх країнах, незалежно від рівня розвитку туристичної галузі.

Важливий висновок, який витікає з аналізу ситуації в туристичному секторі всіх країн ЄС, – це перехід до місцевих і регіональних цінностей. Отже, це є чудовою можливістю також і для України та українського туристичного сектора.

В Україні туристичний сектор представлений в основному малими та середніми підприємствами (МСП), які одразу ж відчули вплив коронакризи на собі. За даними WTTC, туристичний сектор України у 2019 р. становив 5,9% ВВП, і в ньому було зайнято до 1 млн осіб (близько 6,2% від загальної кількості зайнятих) [11]. Мікро-, малі та середні підприємства, які складають близько 90% усіх компаній українського готельного бізнесу, особливо постраждали, оскільки вони загалом більш вразливі до економічних потрясінь. Більше того, пандемія вдарила по туристичному сектору в той час, коли він повільно вдосконалювався (надходження від міжнародного туризму склали 4,1%, загальний експорт товарів і послуг у 2019 р. порівняно з 2014 р. – 3,5%).

Водночас пандемія також перервала період зростання конкурентоспроможності – Україна мала найшвидший показник удосконалення серед всіх євразійських країн, як зазначено в Індексі конкурентоспроможності подорожей і туризму за період з 2017 по 2019 рр., піднявшись на 10 позицій і посівши 78 місце зі 140 країн у світі [12].

Державному агентству розвитку туризму (ДАРТ) в Україні було поставлено завдання сформулювати національний план дій у туристичному секто-

рі щодо протидії наслідкам пандемії. У зв'язку з терміновістю поставленого завдання ДАРТ звернулося за підтримкою до зовнішніх партнерів.

Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), спираючись на свій досвід в секторі малого та середнього бізнесу і на попереднє співробітництво в українській туристичній індустрії, надав таку підтримку ДАРТ в аналізі впливу кризи та розробці Національного плану дій у галузі туризму. У доповіді від 14 червня 2021 р. [13] запропоновано низку рішень для підтримки МСП під час пандемії та допомога в підготовці до відновлення, включаючи схему державних туристичних ваучерів; державну фінансову підтримку МСП і їх працівників у готельному секторі; спрощення правил, що регулюють туристичний бізнес і класифікацію готелів; оптимізацію карантинних заходів безпеки та створення спеціальної онлайн-платформи підтримки МСП.

Ключові висновки та рекомендації ЄБРР надано в розділі туризму та гостинності в Національній економічній стратегії України до 2030 року. Зокрема, здійснено оновлення Дорожньої карти з розвитку української індустрії подорожей і туризму, щоб впоратися з кризою. Особлива увага приділялася допомозі та розробці системних рішень для МСП у сфері туризму, враховуючи їх критичну роль у збільшенні зайнятості та посиленні загальних інновацій.

По-перше, існуючі заходи варто адаптувати до потреб туристичного бізнесу. Постраждалими від пандемії МСП можна запропонувати фінансову й адміністративну підтримку шляхом запровадження нових кредитних ліній і спрощення процесу подання заявки.

По-друге, створена вебплатформа для МСП може одночасно служити як порталом для інформації про COVID-19, так і майданчиком для реклами чи продажу різноманітних туристичних пропозицій.

По-третє, можна запровадити «Карту України», за допомогою якої роботодавці матимуть можливість скористатися податковими відрахуваннями на поїздки співробітників у межах України, і держава субсидуватиме внутрішні подорожі певним мешканцям, наприклад людям пенсійного віку та дітям, щоб компенсувати зменшення надходжень від міжнародного туризму.

Інші варіанти включали запровадження м'яких заходів для надання послуг готелям, наприклад таких, як розширення відкритих терас для ресторанів і кафе у громадських місцях, де це можливо.

Узагальнено поточний стан розвитку туризму в Україні та потенційні поліпшення з урахуванням пропозицій ЄБРР викладено в табл. 2. При формуванні таблиці використано той самий набір інструментів, що і при аналізі туризму в країнах ЄС, що дозволить провести в подальшому порівняльний аналіз.

Як видно з табл. 2, у доповіді ЄБРР викладено низку інших пропозицій на підтримку туристичного

Поточні та рекомендовані ЄБРР інструменти забезпечення розвитку туристичного сектора України

Інструменти	Україна	Пропозиції ЄБРР
1. Баланс інтересів туриста та туристичного сектора:		
– оптимізація карантинних заходів безпеки	+	+
– програма туристичних ваучерів		+
– компенсація заробітної плати працівникам		
– зміна умов скасування та бронювання подорожей		
– створення галузевих комісій з туризму, оновлення Дорожньої карти		+
– відтермінування збору низки податків	+	+
2. Підтримка МСП у туристичному секторі:		
– фінансова підтримка МСП	+	+
– створення спеціального інвестиційного фонду		
– фінансування скасованих бронювань		
– банківські та страхові гарантії		+
– створення спеціальної онлайн-платформи підтримки МСП		+
3. Формування механізмів відновлення туристичного сектора:		
– удосконалення Національної туристичної стратегії	+	+
– розвиток туристичної інфраструктури		
– надання високоякісних послуг через навчання та освіти		
– оцифрування туристичних послуг		+
– покращення методології збору статистичної інформації		+
– класифікація готелів		+
– удосконалення нормативно-правової бази та державно-приватного партнерства	+	+
– просування менш популярних регіонів країни серед туристів		
– просування внутрішнього туризму		+

Джерело: складено на основі [13].

сектора. По-перше, вони базувалися на необхідності переоцінити пріоритети попередньої туристичної стратегії та визначити новий вихідний пункт з урахуванням впливу боротьби з COVID-19 та спираючись на пропозиції з Дорожньої карти. По-друге, необхідно поліпшити методологію збору статистичної інформації з туризму в Україні. Для цього необхідне залучення низки різних установ, а також тісна міжвідомча координація. По-третє, виникла потреба в більшому залученні регіональних представників до формування основних національних стратегій. Корисним буде введення та чітке визначення правил для державно-приватного партнерства в розвитку українського туризму. Наостанок, до законодавства країни з питань туризму варто внести відповідні зміни у зв'язку з новою ситуацією на місцях і потребами туристичного сектора.

ВИСНОВКИ

Таким чином, туристичний сектор України, зрештою як і світовий, стикнувся з доволі серйозними викликами, спричиненими глобальним поширенням COVID-19. Це обумовило необхідність адекватного

реагування, розробки економічних та організаційних механізмів, інструментів підтримки туристичного сектора, включаючи, насамперед, захист працівників туристичної індустрії, підтримку ліквідності туристичних об'єктів. Безперечно, зроблені кроки в цьому напрямку як на глобальному рівні, так і на рівні окремих держав, дали свої позитивні результати. Однак говорити про завершеність цього процесу «боротьби» з наслідками світової пандемії ще надто завчасно, особливо на тлі повідомлень про можливості поширення нових штамів вірусів, що можуть спричинити більш важкі наслідки для людства. Туристичному сектору слід готуватися до нових реалій, які, цілком можливо, будуть супроводжувати його ще достатньо тривалий час, впроваджувати нові ідеї, які б допомогли не лише «вижити», але й думати про перспективний розвиток.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та українські реалії. Київ. 2020. URL: <http://eu-ua-csp.org.ua/news/240-covid-19-ta-social->

- nij-dialog-v-turistichnij-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayinskij-realiyi/
2. European Tourism. Trends & Prospects – Q2/2020. URL: https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-Quarterly-Report-Q2-2020_Final-Public.pdf
  3. WTTC Covid-19 Strong Policies. URL: <https://tourismknowledgecenter.com/publication/wttc-covid-19-strong-policies-894>
  4. Government Policies Enabling Travel & Tourism Recovery During COVID-19. URL: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Government-Travel-Policies-COVID-19.pdf?ver=2021-08-24-164216-257>
  5. Беляєва С. С., Куракін О. Б., Бишовець Л. Г. Організаційно-економічні аспекти якості послуг готелів і закладів розміщення під час пандемії на COVID-19. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 57. С. 54–63. DOI: 10.24025/2306-4420.0.57.2020.206385
  6. Ніколюк О. В., Хаустова В. Є., Петрів І. М. Державне регулювання розвитку сільського зеленого туризму в умовах пандемії COVID-19. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 5. С. 119–127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>
  7. Мартиненко В. О. Державне регулювання готельно-ресторанного бізнесу в умовах пандемії COVID-19. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 241–245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-241-245>
  8. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
  9. Дишкантук О. В., Потьомкін Л. М., Власюк К. В. Індустрія гостинності та туризму в умовах COVID-19: світова практика та українські реалії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 61. С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.61-2>
  10. Дмитришин Л. І., Гавдей С. В. Зарубіжний досвід забезпечення розвитку туристичного сектору в умовах пандемії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 70. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.70-3>
  11. Economic Impact Reports: Country Factsheet Ukraine / World Tourism and Travel Council. London, 2020. URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
  12. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 / World Economic Forum. Geneva, Switzerland. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>
  13. Tourism sector support for Covid-19 recovery in Ukraine / European Bank. 14.06.2021. URL: <https://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/cse-economists/covid-19-recovery-in-ukraine.html>
- no. 57 (2020): 54-63.
DOI: 10.24025/2306-4420.0.57.2020.206385
- “COVID-19 ta sotsialnyi dialog v turystychnii haluzi: praktyka Yes ta ukraïnski realii” [COVID-19 and Social Dialogue in the Tourism Industry: EU Practice and Ukrainian Realities]. Kyiv. 2020. <http://eu-ua-csp.org.ua/news/240-covid-19-ta-socialnij-dialog-v-turistichnij-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayinskij-realiyi/>
- Dmytryshyn, L. I., and Havdei, S. V. “Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia rozvytku turystychnoho sektoru v umovakh pandemii” [Foreign Experience of Ensuring the Tourist Sector's Development in a Pandemic Conditions]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 70 (2021): 19-24. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.70-3>
- Dyshkantiuk, O. V., Potyomkin, L. M., and Vlasiuk, K. V. “Industriia hostynnosti ta turyzmu v umovakh COVID-19: svitova praktyka ta ukraïnski realii” [Hospitality and Tourism Industry in the Time of COVID-19: World Practice and Ukrainian Realities]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 61 (2021): 11-17. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.61-2>
- “Economic Impact Reports: Country Factsheet Ukraine”. World Tourism and Travel Council. London, 2020. <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
- “European Tourism. Trends & Prospects - Q2/2020”. https://etc-corporate.org/uploads/2020/07/ETC-Quarterly-Report-Q2-2020_Final-Public.pdf
- “Government Policies Enabling Travel & Tourism Recovery During COVID-19”. <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Government-Travel-Policies-COVID-19.pdf?ver=2021-08-24-164216-257>
- Kulyniak, I. Ya., Zhyhalo, I. I., and Yarmola, K. M. “Turystychna haluz v umovakh pandemii COVID-19: tendentsii ta zakhody pidtrymanna” [Tourism Industry in the Context of the COVID-19 Pandemic: The Tendencies and Support Measures]. *Biznes Inform*, no. 1 (2021): 177-184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
- Martynenko, V. O. “Derzhavne rehuliuвання hotelno-restorannoho biznesu v umovakh pandemii COVID-19” [The State Regulation of the Hotel and Restaurant Business in the Context of the COVID-19 Pandemic]. *Biznes Inform*, no. 5 (2021): 241-245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-241-245>
- Nikoliuk, O. V., Khaustova, V. Ye., and Petriv, I. M. “Derzhavne rehuliuвання rozvytku silskoho zelenoho turyzmu v umovakh pandemii COVID-19” [State Regulation of Rural Tourism Development in Ukraine in the Conditions of the COVID-19 Pandemic]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 5 (2020): 119-127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>
- “The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019”. World Economic Forum. Geneva, Switzerland. <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>
- “Tourism sector support for Covid-19 recovery in Ukraine”. European Bank. June 14, 2021. <https://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/cse-economists/covid-19-recovery-in-ukraine.html>
- “WTTC Covid-19 Strong Policies”. <https://tourismknowledgecenter.com/publication/wttc-covid-19-strong-policies-894>

REFERENCES

Bieliaieva, S. S., Kurakin, O. B., and Byshovets, L. H. “Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty yakosti posluh hoteliv i zakladiv rozmishchennia pid chas pandemii na COVID-19” [Organizational and Economic Aspects of Quality of Services of Hotels and Accommodation Institutions During the COVID-19 Pandemic]. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Seriiia «Ekonomiczni nauky»*,